

Arthur Cremers, programma-manager UPLG, Provincie Utrecht

‘Het aankopen van grond is geen doel voor de overheid; we laten de dynamiek zoveel mogelijk bij de eigenaren zelf liggen’

‘In de provincie Utrecht willen wij de natuur aantoonbaar herstellen. Door onder andere de opstelling van het Utrechts Programma Landelijk Gebied (UPLG) realiseren we ons steeds meer dat dat een flinke klus is. Grond is een essentieel element om te komen tot een duurzamere balans tussen bijvoorbeeld landbouw en natuur. De druk op de landbouwgrond is groot binnen onze provincie. Deels door de ruimte die de landbouw zelf nodig heeft – denk aan het vervallen van de derogatie op het uitrijden van mest –, maar zeker ook door andere functies die een plek moeten krijgen, zoals woningbouw, natuur en infrastructuur. En die druk neemt alleen maar toe. En daarbij is de grondprijs in Utrecht ook nog eens heel hoog. In een ideale wereld zal de overheid zo min mogelijk grond willen aankopen voor natuurherstel en verduurzaming van de landbouw. Grondeigenaren zijn zelf aan zet om stappen te zetten. Daarmee zullen ze zich meer betrokken voelen bij een goede inrichting en beheer. De provincie zal wel nodig zijn om er in gebiedsprocessen voor te zorgen dat herverkaveling op de goede plekken gebeurt en dat de duurzaamheidsdoelen worden bereikt. De overheid stimuleert, coördineert en zorgt voor heldere ‘spelregels’. En soms helpt wat geld. Geld om tijdelijk gronden over te nemen of de prijs af te waarderen. Met de afwaardering van landbouwgrond rondom bijvoorbeeld Natura 2000-gebieden kunnen boeren zoeken naar een natuurinclusieve bedrijfsvoering en zo bijdragen aan een duurzaam natuurherstel. Maar... het aankopen van grond is geen doel voor de overheid; we laten de dynamiek zoveel mogelijk bij de eigenaren zelf liggen.’

Bernard de Jong, beleidsmedewerker Landelijk Gebied bij Vogelbescherming Nederland

‘De overheid kan de impasse doorbreken met een grondbank, een actief grondbeleid én voldoende financiering’

‘Natuur en agrarisch landgebruik lijken niet samen te gaan, maar niets is minder waar. Niet eens zo lang geleden floreerden weidevogels, natuur en biodiversiteit in het boerenland, maar door schaalvergroting en intensivering van de landbouw met de drie V’s (verdroging, vermessing en verzuring) is daar weinig meer van over. We kunnen de ecologische achteruitgang van het landelijk gebied terugdraaien en landbouw en natuur weer met elkaar verbinden. Extensivering speelt hierbij een belangrijke rol. Het draagt bij aan het herstel van weidevogelpopulaties en natuur. Voor extensivering hebben boeren grond nodig, wat helaas nagenoeg onbetaalbaar is geworden. Ondanks hun grote animo kunnen veel boeren de omslag naar een natuurvriendelijke bedrijfsvoering niet maken. Met de huidige grondprijzen wordt het tegenovergestelde bereikt: verdere intensivering en schaalvergroting. De overheid kan deze impasse doorbreken met een grondbank, een actief grondbeleid én voldoende financiering. Jaarlijks komt er grond vrij van tientallen stoppende boeren. Door deze gronden op te kopen, te herwaarderen en vervolgens met een lagere prijs en onder kwalitatieve voorwaarden te verkopen, wordt extensivering economisch haalbaar en aantrekkelijk. Bindende afspraken garanderen dat er met zorg voor de natuur en boerenlandvogels wordt geboerd. De grond blijft agrarisch, maar met hoge natuurwaarden. Vooral in kwetsbare natuur- en weidevogelkerngebieden is veel te winnen. Met een nationale of provinciale grondbank kan de overheid via kavelruil juist in kansrijke gebieden natuurherstel en verduurzaming van de landbouw versnellen. Een actieve grondaanpak door de overheid zorgt ervoor dat natuurinclusieve landbouw haalbaar wordt, natuur herstelt en het proces naar de landbouw van de toekomst wél op gang komt.’

Maarten Leseman, bestuurslid van Stichting Via Natura

‘Met het opkopen van landbouwgrond houdt het denken op en als we niet oppassen breekt ook het lijntje met de boeren’

‘Het is 1986. Een bus met leerlingen van een middelbare agrarische school rijdt het erf van volkshogeschool Ons Erf op. Ze vertellen mij over hun droom. Van de 30 willen er zeker 25 boer worden. Deze zomer, tijdens een fietstocht door Twente en Drenthe, ontmoet ik een boer die kalveriglo’s schoonspuit. Hij vertelt over de vele boeren die gestopt zijn, zeker 60 procent. Zijn zoon en schoondochter gaan door. “Zij kan goed rekenen, dat is handig in deze tijd.” Ondanks al die stoppende boeren zie ik geen verpaupering. Als het blinkt op het platteland, gaat het slecht met de boeren, leerde ik ooit. Dan is er grond verkocht of zijn de productierechten verleast of percelen verhuurd. En als de overheid boerenbedrijven koopt om verduurzaming te versnellen – zonder zekerheid voor langjarig duurzaam beheer – dan zullen er nog meer karakteristieke boerderijen naar niet-boeren gaan. De tuinen, opritten, sproei-installaties, insectenhôtels zijn om door een ringetje te halen. Ik ben geen natuurkenner en weet van biodiversiteit op papier, maar wat ik zie, draagt naar mijn idee niet bij aan verduurzaming. Op die momenten denk ik terug aan 1986 en de dertig aspirant-boeren. ‘Vormingswerk is geen emmer leeggooiën, maar vuurtjes aanmaken’, gaf ik hen mee. Ik vrees dat met meer overheids-geld voor het opkopen van landbouwgrond, het denken ophoudt en als we niet oppassen ook het lijntje met de boeren breekt. Lever boeren niet over aan miljarden overheids-geld die vooral big agro, makelaars en consultants spekken, maar luister naar boeren en wakker het vuurtje aan voor verduurzaming van grond, bodem en landschap. Blijf in verbinding en denk mee.’

‘Overheid moet meer grond aankopen voor versnelling natuurherstel en verduurzaming van de landbouw’

— Ria Dubbeldam (samenstelling)

Jaarlijks stoppen tal van melkvee-houders. Door gebruik te maken van het zogenaamde voorkeursrecht kan de overheid een deel van de vrijgekomen grond tegen de marktwaarde kopen. Vervolgens kan die grond worden ingezet voor natuurinclusieve landbouw, natuurherstel en natuur bij de stad. Biedt dit boeren die een natuurvriendelijk bedrijf willen starten de mogelijkheid grond aan te kopen voor een lagere grondprijs, zodat het rendabel voor hen wordt?

Hendrik Hoeksema, portefeuillehouder Natuur, Klimaat & Energie bij de zuidelijke land- en tuinbouworganisatie ZLTO

‘Wat boeren nodig hebben is een overheid die kaders schept, samenwerking bevordert en boeren beloont voor hun bijdragen’

‘Overheid als grondeigenaar? Nee, investeer in de kracht van de boer. Het opkopen van landbouwgrond door de overheid om natuurherstel en verduurzaming te versnellen, klinkt daadkrachtig, maar is een doodlopend bospad. Niet omdat natuurontwikkeling onbelangrijk is – integendeel – maar omdat boeren zelf de sleutel in handen hebben. Zij beschikken over kennis, ondernemerschap en de wil om te investeren in een toekomstbestendige landbouw, met natuurbeheer en -herstel als een volwaardige dienst. Wat boeren nodig hebben, is een overheid die stimuleert, niet concurreert. Een overheid die kaders schept, samenwerking bevordert en boeren beloont voor hun bijdrage aan biodiversiteit, waterbeheer en landschapskwaliteit. Geen pachtrrelatie maar partnerschap. Geen versnippering, wantrouwen en bureaucratie maar vrouwen in hun vakmanschap. Meedenken met een ondernemer om met investeringen in natuur werkelijk economische waarde te generen. Via programma’s als ANLb (agrarisch natuur- en landschapsbeheer), Stila (Stimuleringsregeling Landschap) en de Biodiversiteitsmonitors zetten we nu al in op meten, monitoren en belonen naar waarde en inzet. Boeren kunnen ook natuur beheren vanuit eigenaarschap en ondernemerschap, in samenwerking met terreinbeherende organisaties. Denk aan BoerenBos, BoerenNatuur en BoerenLandschapelementen als onderdeel van een model dat structureel en fair betaalt voor ecosysteemdiensten. Zo komt ‘natuur’ letterlijk op de balans van de boer te staan. Natuurherstel is bovendien breder dan louter agrarisch ruimtegebruik. Industrie, woningbouw, verkeer en vervuiling leggen minstens zoveel druk op onze leefomgeving. Juist daarom is samenwerking met de primaire sector essentieel. Verduurzaming van landbouw en natuurontwikkeling zijn communicerende vaten. Geef boeren de ruimte, erken hun waarde en investeer in samenwerking. Alleen zo bouwen we aan een robuust landschap en een vitaal platteland. Ondernemen moet je aan ondernemers overlaten.’

Lars Koreman, provinciaal ambassadeur Noord-Brabant en Limburg bij Natuurmonumenten

‘Grondaankoop blijft nodig, maar er zijn meer wegen die naar Rome leiden’

‘Het is van groot belang dat het perspectief voor het grondgebruik helder is, vooral op de langere termijn. We krijgen meer te maken met beperkingen als gevolg van waterbeheer en milieuaspecten: “niet alles kan overal”. Wanneer een agrarisch bedrijf nadenkt over haar toekomst is het belangrijk om dit perspectief scherp te hebben. Kunnen bedrijven met een intensiever karakter zich doorontwikkelen op landbouwkundig toekomstbestendige locaties? Op locaties waar beperkingen in de bedrijfsvoering gelden ontstaan juist kansen voor duurzame bedrijven. Daar is wellicht samenwerking mogelijk voor het beheer van natuurgrasland. Voor natuurherstel en voor verduurzaming van de landbouw blijft voldoende grond cruciaal. Daarmee kan gewerkt worden aan zowel de landbouwdoelen als aan natuurherstel. Echter, grond is schaars en duur, en de beschikbaarheid is vaak een knelpunt. Naast aankoop bestaan er ook andere mogelijkheden om over grond te beschikken. Lokaal hebben het Rijksvastgoedbedrijf, gemeenten en waterschappen veel grond in eigendom. Ook die grond kan beschikbaar komen voor gebiedsprocessen. Bij vaste pacht dient het belang van de pachter meegewogen te worden en wellicht zijn er mogelijkheden om pachtovereenkomsten in goed overleg te beëindigen. Er zijn ook andere verpachters die mogelijk bereid zijn om mee te denken in gebiedsprocessen. Verschillende verpachters streven immers vaak ook naar verduurzaming van het grondgebruik, zij kunnen bijdragen aan oplossingen. Dat zal vaak makkelijker zijn dan om in de huidige markt alleen maar te focussen op de aankoop van grond. Grondaankoop blijft nodig, maar er zijn meer wegen die naar Rome leiden.’